

**YAKALANAN VEYA TUTUKLANAN KİŞİLERİN HÂKİM
ÖNÜNE ÇIKARILMALARI KONUSUNDA CEZA
MUHAKEMELERİ USULÜ KANUNUNDA
YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER**

Dr. Erdener Yurtcan

GİRİŞ

Bilindiği üzere 1412 sayılı CMUK 1696 sayılı kanunla değiştirilmiş ve bu değişiklikler 15 Mart 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yazıda kanunun 108 ve 123. maddelerinde yapılan değişiklikleri, yakalanan veya tutuklanan kişilerin hâkim önüne çıkarılmaları konularını ele almak istiyorum. Bu alanda Anayasamızda da bazı kurallar yer almakta (AY. m. 30) ve bunlar da son zamanlarda yapılan anayasa değişikliklerinde üzerinde önemle durulan konular olarak dikkati çekmektedir. Bunun sonucu olarak bu alanda Anayasa iki kez değiştirilmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan bu konu incelenirken, aralarındaki yakın ilişki göz önünde tutularak, anayasa ve kanun değişikliği birlikte ele alınmalı ve birlikte değerlendirilmelidir.

I — Bu konuya girmeden önce, genel çizgileri içinde CMUK'nın niçin değiştirildiğine çok kısa bir göz atmak faydalı olacaktır. Bu kısa bakış, yakalanan veya tutuklanan kişilerin hâkim önüne çıkarılmaları konusunda yapılan değişikliklerin de daha iyi anlaşılmasına ve bu konuların aydınlığa çıkmasına yardımcı olacak niteliktedir.

Bakanlar Kurulu gerekçesinde açıklandığı üzere, CMUK 1929 yılından beri yürürlükte ve ülkemizde değişen şartlara ve ihti-

yaçlara cevap vermek amacıyla, kanunun değiştirilmesi uygun olacaktır. Ayrıca 1961 Anayasasının kabulünden sonra ve anayasada yapılan değişiklikler sonucu, CMUK ile Anayasa arasında meydana gelen çelişkilerin de ortadan kaldırılması, bu değişikliğin amaçları arasındadır. Diğer taraftan davaların çabuklaştırılması ve çabuk bir biçimde sonuçlandırılabilmesi için kanunda bazı değişiklikler öngörülmüş, ancak bu değişikliklerin muhakemede teminat ve adalet kavramlarını zedelememesine de dikkat edilmiştir. Bakanlar Kurulunun genel gerekçesinde, kanunun değiştirilmesi ile ulaşılmak istenen başlıca amaçlar olarak sayılanlar bunlardır.

II. Şimdi üzerinde duracağımız değişiklikleri ele alabiliriz:

Bu konuda ilk dikkati çeken nokta, yakalanan veya tutuklanan kişilerin hâkim önüne çıkarılma süreleri üzerinde yapılan değişikliklerdir. Bu konuda CMUK'nın 108 ve 128. maddelerinde iki paralel kurala rastlıyoruz. Kanun 108. maddesinde tutuklanmış olan kişinin sorgu için hâkim önüne çıkarılmasını düzenlerken, 128. maddesinde de aynı esasları yakalanan kişiler bakımından düzenlemektedir. Hemen belirteyim ki, kanunun bu hükümlerinde yapılan değişiklikler, Bakanlar Kurulu gerekçesinde açıklanan amaçlardan, kanunun anayasaya uygun hükümler taşıması ve kanun ile anayasa arasındaki çelişikliğin bulunmaması amacına yöneliktir.

108 ve 128. maddeler nasıl değiştirilmiştir? Bunun için önce bu maddelerin değişiklikten önceki şekillerini bilmekte fayda vardır.

1) Eski CMUK'nın 108 ve 120. maddeleri.

Eski 108. maddede, sanığın tutuklama müzekkeresi üzerine tutulduğunda derhal ve en geç tutulduğu gün hâkim önüne çıkarılacağı açıklanmıştı. Hâkim ise hemen ve en geç tutulduğunun ertesi günü sanığı sorguya çekecektir. Buna paralel olarak 128. maddede de, yakalanan kişi bırakılmazsa, lüzumsuz veya muhik olmayan bir gecikmeye meydan vermeyecek surette sulh hâkimi önüne sevk olunur ve hâkim tarafından da ertesi günü sorguya çekilir, şeklinde bir kural yer almaktaydı.

2) Yeni CMUK'nın 108 ve 128. maddeleri.

Yeni 108. maddede ise, tutuklanan sanığın derhal ve nihayet kırksekiz saat içinde yetkili hâkim önüne çıkarılacağı ve sorguya

çekileceği belirtilmektedir. Ayrıca sanığı yetkili hâkim önüne götürmek için gerekli olan süre, bu kırksekiz saatlik süreye dahil değildir, şeklinde bir fıkra yeni 108. maddeye eklenmiştir. Bunun dışında 108. maddede yeralan yeni bir hüküm, toplu olarak işlenen suçlardan dolayı hâkim önüne çıkarılmaya ilişkindir. Bu hükme göre, üç veya daha çok kişinin bir suçun icrasına iştiraki suretiyle toplu olarak işlenen suçlarda, sanık sayısının çokluğu veya sanıkların veya delillerin durumu veya suçun niteliği sebebiyle birinci fıkra hükmünün uygulanamaması halinde sanık, soruşturmanın bitiminde ve her halde yedi gün içinde yetkili hâkim önüne çıkarılır; ancak zabıta C. Savcısının veya gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda sulh veya sorgu hâkiminin yazılı emri bulunmadıkça, sanığı kırksekiz saatten fazla tutamaz.

108. maddeye paralel olarak yeni 128. maddede de, yakalanan kişi, lüzumsuz veya muhik olmayan bir gecikmeye meydan veremeyecek surette ve yakalama yerine en yakın sulh hâkimi önüne çıkarılır ve sorguya çekilir, denmektedir. Toplu olarak işlenen suçlar yönünden ise, 108. maddenin sonuna eklenmiş olan kural yakalananlar bakımından tekrar edilmiştir.

3) Anayasada yapılan değişiklikler.

CMUK değiştirilirken Bakanlar Kurulu gerekçesinde kanunun Anayasanın 30. maddesinin 4. fıkrasına uydurulması amacıyla değiştirildiği açıklanmaktadır. Ancak bu amaca hangi ölçüde ulaşıldığını saptayabilmek için, önce anayasanın anılan maddesindeki hükmü bilmekte fayda vardır. Bu nedenle anayasanın 30/4 maddesine bir göz atmamız faydalı olacaktır. Ayrıca bunu yaparken, Anayasanın söz konusu maddesinin 1961-1973 yılları arasında geçirdiği aşamaları hatırlamak, bu konuda yapılan değişiklikleri değerlendirmek bakımından da faydalı olacaktır.

a) 1961 Anayasasının 30/4 maddesinin ilk şekli.

Bu hüküm şöyleydi: «yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, yirmidört saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz...»

b) Anayasanın 30/4 maddesinin 1971 değişikliğindeki şekli.

1971 yılında anayasa değiştirilmiş ve anayasanın 30/4 maddesi şu şekli almıştı: «yakalanan veya tutuklanan kimse tutulma yerine

en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz.»

c) *Anayasanın 30/4 maddesinin 1973 değişikliğinden sonraki şekli.*

20 Mart 1973 tarihinde yürürlüğe giren anayasa değişikliğinden sonra, anayasanın 30/4 maddesi şu şekli almıştır: «yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve devlet güvenlik mahkemelerinin görev ve yetkilerine giren suçlar ile kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda ve genellikle savaş ve sıkıyönetim hallerinde, kanunlarda gösterilen süre içinde hâkim önüne çıkarılır; bu süre onbeş günü geçemez. Kimse bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın, hürriyetinden yoksun kılınmaz...»

Anayasanın 30/4 maddesinde yer alan tutuklanan veya yakalanan kişilerin hâkim önüne çıkarılması konusundaki hüküm son şeklini nasıl almıştır? Bu alanda 1961 anayasasının ilk şeklinde öngörülen yol süresi hariç 24 saatlik sürenin yeterli olmadığı ve uygulamada bazı güçlüklerle karşılaşıldığı belirtilmekteydi. Ancak yine bu konuda uygulamada, her ne kadar Anayasada yol süresi hariç 24 saatlik bir süre tanınmakla birlikte, CMUK'da özellikle yakalanan kişilerin, lüzumsuz ve muhik bir gecikmeye meydan vermeyecek surette hâkim önüne çıkarılmalarının kanunkoyucu tarafından istendiği gerekçesi ile ve açıkça kanuna dayanılarak uygulama yapıldığı ve anayasadaki sürenin aşıldığı görülmekteydi.

1971 yılında ülkemizde sıkıyönetim ilânı ile birlikte uygulama alanına çıkan 1402 sayılı sıkıyönetim kanunu ise aynı konuda otuz günlük bir süre tanımaktaydı. Ancak sıkıyönetim rejimi içinde dahi sanıkların 30 gün gibi uzun bir süre ile kolluk elinde ve hâkim teminatından yoksun olarak bulundurulmalarının anayasaya aykırı olacağı belirtilmekteydi. Bu düşünce ile 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun 15. maddesinin anayasaya aykırılığı nedeni ile açılan dava sonucunda Anayasa Mahkemesi 15/16 Şubat 1972 tarih ve e. 1971/31, k. 1972/5 sayılı kararı ile (RG 14 Ekim 1972) sıkıyönetim kanununda kabul edilen otuz günlük nezaret altında bulundurma süresini iptal etmiştir.

Daha sonra 1973 yılında anayasa değiştirilirken, 30. madde de ele alınmış ve günün ihtiyaçları ve özellikle Anayasa Mahkemesi'nin hükmü gözönünde tutularak, 30/4 maddenin yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu konuda 397 TBMM üyesi tarafından hazırlanan tasarıya ilişkin değişiklik gerekçesinde, 30/4 maddenin değiştirilmesinin sebebi olarak, Anayasa Mahkemesi tarafından Sıkıyönetim kanununda yer alan 30 günlük nezaret altına alma süresinin iptal edildiği, bu sürenin işlemez hale geldiği, toplum bakımından büyük önem taşıyan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev ve yetkilerine giren suçluluk halleri ile genel olarak sıkıyönetim ve savaş hallerinde kırksekiz saatten veya yedi günden fazla bir sürenin kabul edilmesinin kesin bir ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Yine aynı gerekçenin son bölümünde, anayasada kabul edilecek farklı sürenin kısaltılmasının kişi hürriyetlerini esas alan anayasamızın ruhuna da uygun düşeceği ve bu nedenle sürenin, onbeş gün olarak kabulünün uygun olacağı açıklanmıştır. (Gerekçe metni için bkz. Çağlayan Muhtar, TC. Anayasası CMUK ve TCK değişiklikleri, Ankara 1973, s. 45).

Aynı konu Millet Meclisi Anayasa Komisyonunda ele alındığında, (Çağlayan s. 47 ve d.) TBMM üyelerinin bu konuda gerekçede açıkladıkları düşünceler genel olarak kabul olunmuş ve gerekçeye «...kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda kırksekiz saatten veya yedi günden fazla bir sürenin kabul edilmesinin kesin bir ihtiyaç olduğu» şeklinde bir ekleme yapılmıştır. Diğer taraftan bu fıkrada tayin edilen en çok onbeş günlük nezaret süresinin aynı suç sebebiyle ve ortaya yeni bir hâdise, yeni deliller çıkması gibi muhik bir sebep yok iken aynı şahıs için mükerreren uygulanması ve müddetin uzatılmasının mümkün olmadığı da gerekçede belirtilmesinin gerekli olduğu, Millet Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından açıklanmıştır.

Aynı konuda Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunda, (Çağlayan, s. 53, dipnot 3), anayasa değişikliğinin genel gerekçesi içinde şu sözler dikkati çekiyor: «yakın geçmişte milletçe yaşanan gerçekler açıkça ortaya koymuştur ki, faillerinin sayısının büyük rakamlara ulaştığı hâdiselerde, bunların yargıç önüne çıkarılabilmeleri zamana ihtiyaç göstermektedir. 15-16 hazi-
ran olayları gibi, bir facianın faillerinden çoğunun, zaman yetersizliği nedeni ile yargıç önüne çıkarılamamaları, bu menfur emel sahiplerinin cezalandırılmamaları sonucunu doğurmuş ve kamu

vicdanı da herhalde ve mutlaka şikâyet etmiş, mutazarrır olmuştur.»

Aynı konuda Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Mucip Ataklı anayasa değişikliğine karşı çıkmakta (bkz. Çağlayan, s. 53) ve 30/4 maddeye ilişkin görüşünü şu şekilde belirtmektedir: «bir kimsenin 15 gün içinde hâkim önüne çıkarılması anayasamızda kabul edilmiş olan temel hak ve hürriyetlere ilişkin emredici kurallara aykırı olduğu gibi, Türkiyenin de imzası bulunan İnsan Hakları Sözleşmesi, yakalanan veya tutuklanan kimsenin hemen hâkim önüne çıkarılmasını kabul etmiştir, bu nedenle insan hak ve özgürlüklerini zedeledikten alınabilecek tedbirler varken, 15 günlük bir süreye dayanarak kişi hak ve özgürlüklerinin suistimallere hedef tutulması, demokratik rejimle, sosyal hukuk devleti fikriyle bağdaşmaz.» Senatör Ataklı bu konuda ayrıca, yakalanan veya tutuklanan kişilerin hâkim önüne çıkarılma süresinin sonuna kadar bekletildiği, masum insanların bu müddet sonunda bırakıldığını, yeni bir ihbar veya durumla tekrar yakalandığını, bu nedenle Anayasanın 30/4 maddesinin değiştirilmesine karşı olduğunu eklemektedir.

4) CMUK 108 ve 128. maddelerinde yapılan değişikliklerin incelenmesi.

CMUK'nın anılan hükümlerinde yapılan değişiklikler, ilke olarak yerinde olmuştur. Gerçekten CMUK'da yeralan kurallar, özellikle 1961 anayasasının yürürlüğünden sonra, anayasanın açık kuralları karşısında, fazla açık olmayan kurallar görünüşündeydi. Çünkü ilke olarak belli bir konuda ana kuralların anayasada yer alması ve bunlara uygun olarak daha ayrıntılı kuralların kanunlarda düzenlenmesi gerekir. Halbuki ülkemizde bu durum CMUK değişikliğine kadar bu konuda bir terslik göstermekteydi, çünkü CMUK da yoruma bağlı ve fazla açık olmayan kurallar yer alırken, anayasamızda hâkim önüne çıkarılma bakımından daha ayrıntılı ve açıkça belirtilen kurallar yer almaktaydı. İşte bu nedenle, ilke olarak CMUK'da bu alanda yapılan değişiklik yerinde olmuştur. Gerçekten CMUK'nın değiştirilmesi ile anayasa gibi ve anayasaya uygun olarak kanunda da açık kuralların yer alması sağlanmıştır. Diğer taraftan ceza koğuşturmasını yürüten ve ceza yargılamasını yapan makamların elinde birinci planda kanun bulunduğu ve belli işlemler kanuna göre yürütüldüğüne göre, kanunda da kesin çizgiler

içinde, belirli sürelerin kabul edilmiş olması, tekrar edeyim, yerinde bir değişiklik görünüşündedir.

Bununla beraber kanunda yeralan, kişilerin hâkim önüne çıkarılmalarına ilişkin kurallar ve özellikle kanunda öngörülen sürelerin, fert hak ve özgürlükleri açısından değerlendirildiğinde, daha açık bir deyişle, öncelikle yakalanan kişilerin hâkim önüne çıkarılmalarında, bu kişilerin hâkim teminatından yoksun olarak kolluk elinde buldukları düşünülecek olursa, ne ölçüde isabetli kurallar olduğu tartışmaya değer niteliktedir.

Yukarıda bu alanda anayasa ve kanunda yeralan hükümleri sıralarken işaret ettiğim gibi, kanun gerek tutuklamaya ilişkin 108 ve gerek yakalamaya ilişkin 128. maddesinde, ilke olarak hâkim önüne çıkarılmayı, yol süresi hariç olmak üzere, kırksekiz saat olarak düzenlemiştir. Bu süre, hâkim önüne çıkarılacak olan kişi hakkında gerekli delillerin toplanması ve zorunlu evrakın hazırlanması için gerekli bir süre olarak nitelenebilir. Ayrıca bu süreye bir de yol süresi eklenecektir. Bu şekilde kişinin hâkim önüne çıkarılmaksızın kırksekiz saatten fazla bir süre ile özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği akla gelebilir. Ancak öyle sanıyorum ki, bu konuda gerek anayasamız ve gerek CMUK gerekli güvenceyi de belirtmiştir, çünkü gerek 128. maddede ve gerek 108. maddede (109. madde ile birlikte) bu sürenin *ca yakın hâkim önüne götürülme için tayin edildiği* açıklanmıştır. Bu nedenle sanıkları hâkim önüne çıkarmak durumunda olan kişiler, yol süresinin nezaret altında bulundurma süresinden hariç tutulmuş olmasını kötüye kullanma olanağını bulamayacaklardır. Tartışmaya konu olacak bir olayda, yakalanmış veya tutuklanmış bir kişinin, en yakın hâkim önüne çıkarılmış olup olmadığı, kolayca saptanabilecektir. Diğer taraftan böyle bir uygulama, buna sebep olanların gerek cezai ve gerek hukuki sorumluluğunu gerektirebileceği gibi, diğer taraftan devletin de tazminat borcunun doğmasına sebep olacaktır. Bu noktada 466 sayılı kanunla devletin kanundışı yakalanan veya tutuklananlara tazminat ödemesinin ilke olarak kabul edildiği hatırlanmalıdır.

Bu konuda üzerinde durulması gerekli başka bir nokta, toplu olarak işlenen suçlarda kişilerin hâkim önüne çıkarılmalarına ilişkin olan kuraldır. Yukarıda açıklamaya çalıştığım gibi, bu alanda daha önce anayasada değişiklik yapılmış ve bu değişiklik ile toplu olarak işlenen suçlardan dolayı sanıkların hâkim önüne çıkarılmaları biçimini ve süresini belirleyen kurallar anayasada yer almış

ve sonra bu yönde CMUK'daki kurallar da değiştirilmiştir. Yeni CMUK toplu olarak işlenen suçlardan dolayı nezaret altında bulundurma süresinin *yedi gün* olabileceğini belirtmiştir. Suç toplu olarak işlense dahi, yedi günlük nezaret altında bulundurma süresi, ilk bakışta yadırganabilir. Ancak kanunda bu uzun süreyi sınırlandıran bazı unsurlar yer almaktadır. Bunların başında sanıkların sayısı gelmektedir. En az üç kişinin katıldığı bir suçun varlığı halinde, yedi günlük nezaret altında bulundurma süresi söz konusu olabilecektir. Ancak kanunda sanık sayısının belirtilmesi dışında, bazı sınırlamalar da dikkati çekmektedir. Hemen belirteyim ki, kanun koyucu bu sınırlamaları yaparken, istisnai nezaret süresi olarak yer verdiği yedi günlük sürenin ancak çok özel ve zorunlu durumlarda uygulanmasını amaçlamıştır. Diğer taraftan bu sınırlamaların bir başka amacı, koğuşturmacıların yetkilerini sınırlandırarak, kişinin özgürlüğünü yersiz ve gereksiz yere kayıtlandırmamak düşüncesidir. Ayrıca kanunda bu konuda oldukça ayrıntılı kurallara yer verilmiş olması, yetkili kılınmış olan makam ve kişilerin, yetkilerini ne ölçüde kanuna uygun biçimde kullandıklarını denetlemek amacına yöneliktir.

Şimdi bu açıklamaların ışığı altında, kanunun yeni şeklinde yeralan ve toplu olarak işlenen suçlarda, yedi güne kadar çıkabilen istisnai nezaret süresinin uygulama alanını, bir başka deyişle, bu konuda kanunda yeralan sınırlamaları ele alabiliriz.

Daha önce de açıklamaya çalıştığım gibi, maddede ilk dikkati çeken nokta, ilk sınırlama, sanık sayısı bakımındandır. Kanun yedi günlük sürenin uygulama alanına çıkabilmesi için, en az üç sanığın iştirak halinde bir suç işlemiş olmalarını aramıştır. Sanık sayısı bu rakamın altına düştüğünde, yedi günlük sürenin uygulanması olanaksızdır. Sanık sayısı sınırlaması dışında, ikinci bir sınırlama, istisnai nezaret süresinin uygulama nedenlerine ilişkindir. Bu nedenler, sanık sayısının çokluğu, sanıkların durumu, delillerin durumu ve suçun niteliği olarak maddede açıklanmıştır. Ancak bu nedenlerin varlığı halinde, yedi günlük nezaret süresi uygulanma olanağını bulacaktır. Fakat maddede sayılan bu dört nedenin aynı olayda birlikte gerçekleşmiş olması zorunlu değildir. Bunlardan birinin, örneğin suçun niteliğinin uzun süre soruşturmayı gerekli kılması durumunda, yedi günlük sürenin uygulanması mümkün olacaktır. Kanunda bu noktada dikkati çeken önemli bir husus yer alıyor: yukarıda sayılan nedenlerin varlığı halinde dahi, yedi günlük

nezaret altında tutma süresi mutlak değildir. Bu bakımdan olayda gerçekleşen nedenlerin, maddenin birinci fıkrasında yer alan olağan nezaret süresinin uygulanmasını olanaksız kılması da gereklidir, Şayet suçun veya delillerin veya sanıkların bazı özellikleri bulunsa bile, olağan nezaret süresi içinde gerekli soruşturmayı yapmak ve sanıkları hâkim önüne çıkarmak mümkün ise, buna uyulmalıdır. Aksi takdirde, kanuna aykırı davranıştan dolayı, buna sebep olan kişilerin sorumlu tutulacakları doğaldır.

Bu saydığım bütün şartların gerçekleşmesi halinde dahi, yedi günlük süre, koğuşturmacılara tanınmış mutlak bir süre değildir. Kanuna göre, soruşturmanın bitimi halinde, sanıkların hemen hâkim önüne çıkarılmaları zorunludur. Bu yolla sanıkların nezaret altında bulundurulmalarına bir sınır daha çizilmiş olmaktadır ki, bu yerindedir. Aslında bu konuda soruşturmanın ne zaman bittiğini saptamanın ve koğuşturmacıları denetlemenin güçlük göstereceği düşünülebilir. Bu düşüncede gerçek payıdır, ancak yine de bu denetlemeyi yapmak olanaksız olmasa gerektir. Ayrıca yine koğuşturmacılar için soruşturmayı uzatmak ve yedi günlük süreyi mutlak olarak kullanmak durumunun varlığı da burada ileri sürülebilir ve bunun denetiminin de zor olacağı ileri sürülebilir. Bu, istenen bir durum olmamakla birlikte, ortaya çıktığında, bunun da denetiminin zor olmakla beraber, olanaksız olmadığını söylemek mümkündür.

Bu konuda kanunun yeni şeklinde koğuşturmacılara tanınan istisnai yetkiye ilişkin bir başka sınırlama daha dikkati çekmektedir. Bu da kişinin nezaret altında bulundurulması konusunda zabitanın yetkisine ilişkin bir sınırlama olarak belirtilmiştir. Kanunda açıklandığı üzere, zabıta sanıkları en çok kırksekiz saat nezaret altında tutabilecektir. Bu durum, genel kuralın uygulandığı durumlarda böyle olduğu gibi, istisnai olarak yedi günlük sürenin uygulanabildiği durumlarda da böyle olacaktır. Kanun, kişilerin hâkim teminatından yoksun buldukları devrede, zabitanın yetkisini en az düzeyde tutmak istemiş gözükmektedir. Ancak yine ilgili hükümlerde, C. Savcısının veya koğuşturmaya ilişkin görev yapan sulh veya sorgu hâkiminin (m. 158 gereğince) yazılı emri ile ancak, zabitanın kırksekiz saatlik süreyi aşabileceği açıklanmıştır ki, çok yerinde bir hükümdür. İster savcı ister hâkim olsun, kişilerin nezaret altında bulduğunun bu kişilerce bilinmesi ve buna göre davranılarak zabitanın yetkilerinin saptanması, bu konuda tüm yetkilerin zabıtaya bırakılmasına oranla daha teminatlı ve daha yerinde bir hükümdür.

SONUÇ

Kişilerin nezaret altında bulundurulması sürelerinin kanunda kesin süreler içinde, saat hesabı ile belirtilmiş ve ayrıca anayasa ile kanun arasında paralelliğin sağlanmış olması yerinde olmuştur. Daha önce anayasamızda kabul edilen yirmidört saatlik sürenin kırksekiz saate çıkarılmış olması, bence çok sakıncalı değildir. Sanığın, delillerin ve ilgili evrakın iyi ve tam bir biçimde hazırlanması, daha sonra yapılacak muhakemeyi kolaylaştıracağı ve hatta bazı konularda sanığın çıkarına olacağı, örneğin sanığın beraatini sağlamak gibi düşünülürse, kırksekiz saatlik sürenin çok sakıncalı olmadığı söylenebilir. Fakat bununla sırf muhakemeyi hazırlamak için, sanığı hâkim teminatından yoksun bir biçimde, uzun bir süre özgürlüğünden yoksun bırakmak yanlış olduğum sanılmasın. Bence kırksekiz saatlik süre, tek failli suçlarda tanınabilecek en uzun süre olabilir. Aslında bu alanda önerili olan nokta, muhakeme, muhakemenin amaçları ve dolaylı olarak toplumsal denge ve toplumsal çıkar ile kişisel hak ve özgürlükleri, dolaylı olarak kişinin çıkarlarını dengede tutmaktır. Bu ikilem içinde kalınarak benimsenecek düşünceye göre bir sonuca varılacaktır. Toplum birinci plânda düşünüldüğü zaman, kişinin hakları ve özgürlüğü daha az önemli sayılacak ve kişinin uzun bir süre nezaret altında bulundurulması sakıncalı bulunmayacaktır. Aksine kişi ön plânda düşünüldüğünde, bu süre mümkün olduğu kadar kısa olacaktır. Ancak dikkat edilecek olan husus, kişinin hak ve özgürlüklerini korurken, onun muhakemedeki çıkarını da koruyabilmektir. Bu bakımdan kişiyi kısa sürede hâkim önüne çıkarılmı derken, onun genel plânda muhakemedeki durumunu da korumak gereklidir. Bu nedenle bence kırksekiz saatlik sürenin kabulü, kişinin ve toplumun karşılıklı çıkarlarının dengede tutulmasını mümkün kılan niteliktedir.

Toplu olarak işlenen suçlarda, kanunda ve anayasada istisnai kurallara yer verilmiş olması, ülkemizde özellikle 1968-71 yılları arasında ortaya çıkan toplumsal olayların bir yansımasıdır. İlk bakışta bu tip olaylarda kişilerin hâkim önüne çıkarılmak için, yedi gün gibi uzun bir süre nezaret altında tutulabilmeleri, yadırganacaktır. Ancak yukarda da açıklamaya çalıştığım gibi, bu süre bu konudaki azami süreyi teşkil etmekte ve önemli biçimde sınırlandırılmış olmaktadır. Ayrıca bu sınırlamaların açık kurallara dayanması, bu alanda yapılmak istenen denetlemeyi kolaylaştıracaktır. Özellikle koğuşturmayı yürüten savcının veya istisnai durumlarda koğuşturma

görevi yapan sulh veya sorgu hâkiminin yazılı emri ile ancak, kol-
luğun sanıkları kırksekiz saatten çok nezaret altında tutabilmesi,
toplu olarak işlenen suçlarda, başlı başına bir güvence teşkil eder.
Bu bakımdan bu kanundaki bütün sınırlamalar birlikte göz önünde
tutulduğunda, kanunda yeralan istisnai nezaret süresinin uygulama
alanının çok daralacağı ve çok istisnai durumlarda söz konusu ola-
cağı söylenebilir.